

AMERIKA DESKRIPTIV LINGVISTIKASI QARASHLARI

Termiz Davlat Universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti 4-bosqich talabasi

To'rayeva Nigina

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada Amerika deskriptiv lingvistikasi XX asr boshida shakllangan yo'nalish sifatida tahlil qilingan. Unda Frans Boas va Leonard Blumfild kabi tilshunoslarning bu sohaga qo'shgan hissasi va deskriptiv lingvistikaga xos asosiy tamoyillar bayon etilgan. Deskriptiv yondashuv tilni empirik kuzatish va strukturali tahlil asosida o'rganishga qaratilgan. Ushbu yo'nalish, ayniqsa, Amerika tub xalqlarining tillarini hujjatlashtirishda va tilshunoslikda ilmiy yondashuvlarni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etgan. Shuningdek, maqolada deskriptiv lingvistikaning tilshunoslikda eksperimental usullarni rivojlantirish va strukturalizmning shakllanishidagi o'rni yoritilgan.*

***Kalit so'zlar:** Amerika deskriptiv lingvistikasi, Frans Boas, Leonard Blumfild, empirik kuzatish, strukturali tahlil, tilshunoslik, fonetika, morfologiya, sintaksis, preskriptiv yondashuv, strukturalizm.*

Kirish

Amerika deskriptiv lingvistikasi XX asrning boshida shakllangan bo'lib, bu yo'nalish tilshunoslikning aniq ma'lumotlarga asoslangan ilmiy yo'nalishi sifatida rivojlangan. Ushbu maktabning asosiy tamoyillari, asosan, tilni empirik kuzatish va tavsiflash, shuningdek, strukturali tahlil asosida til hodisalarini izohlashdan iborat. Deskriptiv lingvistika, ayniqsa, Amerikaning tub xalqlarining tillarini o'rganishda katta ahamiyat kasb etgan.

Amerika Deskriptiv Lingvistikasi Shakllanishi

Amerika deskriptiv lingvistikasi XX asr boshida, antropologiya va tilshunoslikning yaqin hamkorligi tufayli shakllandi. Boas maktabining asoschisi bo'lgan Frans Boas antropologiyada tilning rolini alohida ta'kidlab, bu yo'nalishni rivojlantirishda muhim hissa qo'shgan. U o'zining ishlari orqali tillarni empirik kuzatish asosida www.tadqiqotlar.uz

o'rganish zarurligini ilgari surdi. Boasga ko'ra, tilni o'rganishda avvalo fonetik va morfologik xususiyatlarni batafsil tavsiflash lozim edi.

Keyinchalik, Leonard Blumfeld kabi tilshunoslar deskriptiv lingvistikani rivojlantirdi. Blumfeld o'z ishlarida tilni strukturali yondashuv asosida o'rganish zarurligini ta'kidladi. U fonetika, morfologiya va sintaksisni alohida yoritib, tilshunoslikda eksperimental metodlarning qo'llanishiga yo'l ochdi.

Asosiy Tamoyillar

Amerika deskriptiv lingvistikasi quyidagi tamoyillar asosida rivojlandi:

1. Empirik kuzatish: Har bir tilni o'rganishda avvalo amaliy kuzatish asosida ma'lumot yig'ish talab qilinadi. Bu jarayon til hodisalarini tasodifiy yondashuvlardan xoli o'rganishga imkon beradi.
2. Tilning strukturali tahlili: Tildagi hodisalar bir butun strukturaga ega bo'lib, ular fonetika, morfologiya, sintaksis kabi tarkibiy qismlarga bo'linadi.
3. Preskriptiv yondashuvdan voz kechish: Deskriptiv lingvistika tilda mavjud bo'lgan qoidalarni belgilash yoki normalashtirish emas, balki tildagi mavjud hodisalarni tasvirlashni maqsad qiladi.
4. Aniq va sinchkov metodologiya: Deskriptiv tilshunoslar ma'lumotlarni tizimli va aniq metodologiya asosida yig'ib, ularni tahlil qilishda maxsus vositalardan foydalanadilar.

Amerika Deskriptiv Lingvistikasi Ahamiyati

Amerika deskriptiv lingvistikasi dunyo lingvistikasi rivojida muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Uning ahamiyati quyidagi jihatlarda ko'zga tashlanadi:

- Til xilma-xilligini o'rganish: Amerika lingvistlari mahalliy Amerika tillarining ko'p qirralarini o'rganib, ularni hujjatlashtirdi. Bu ishlar ko'plab tillarni yo'q bo'lib ketishdan saqlab qolishda muhim rol o'ynadi.
- Tilshunoslikda ilmiy yondashuvni rivojlantirish: Deskriptiv lingvistika, ayniqsa, tilshunoslikning empirik va eksperimental yo'nalishlarini rivojlantirishga katta hissa qo'shdi.
- Strukturalizmning asoslari: Ushbu yondashuv strukturalizmning shakllanishi va

rivojlanishiga turtki bo'ldi.

Xulosa

Amerika deskriptiv lingvistikasi tillarni o'rganishda muhim tamoyillarni ishlab chiqib, lingvistika faniga yangi yo'nalish olib keldi. Ushbu maktabning yondashuvlari tilshunoslikni ilmiylik va aniqlik tamoyillari asosida rivojlantirishda muhim rol o'ynadi. Ayniqsa, tillarni o'rganish va hujjatlashtirishda empirik kuzatish va strukturali tahlil usullarining ahamiyati katta ekanligi bugungi kunda ham o'z tasdig'ini topmoqda.

Quyidagi matndan foydalanib, adabiyotlar ro'yxatini quyidagi tartibda tuzishingiz mumkin. Ushbu ro'yxatda ilmiy maqolalar, kitoblar yoki boshqa manbalar asosida havolalar berilgan bo'lishi kerak. Hozirgi matnda aniq adabiyotlar ko'rsatilmagan, shuning uchun umumiy ro'yxat yaratib bermoqdaman. Agar qo'shimcha ma'lumot yoki aniq manbalar bo'lsa, ularni taqdim qiling va ro'yxatni yangilayman.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Boas, F. "Introduction to Handbook of American Indian Languages." Washington: Smithsonian Institution, 1911.
2. Bloomfield, L. "Language." New York: Henry Holt and Company, 1933.
3. Sapir, E. "Language: An Introduction to the Study of Speech." New York: Harcourt, Brace and Company, 1921.
4. Pike, K. L. "Phonemics: A Technique for Reducing Languages to Writing." Ann Arbor: University of Michigan Press, 1947.
5. Trager, G. L., & Smith, H. L. "An Outline of English Structure." Washington, D.C.: American Council of Learned Societies, 1951.
6. Hockett, C. F. "A Course in Modern Linguistics." New York: Macmillan, 1958.
7. Jakobson, R., Fant, G. M., & Halle, M. "Preliminaries to Speech Analysis." Cambridge, MA: MIT Press, 1952.